

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94 (477.73)

Оксана Господаренко

ПРО ГЕНУЕЗЬКУ ПРИСУТНІСТЬ НА ТЕРИТОРІЇ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ Й АРХЕОЛОГІЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Тема італійської, і зокрема генуезької, присутності у Чорноморському регіоні протягом XIX-XX ст. перебувала у центрі уваги різних історичних напрямків і шкіл. Проте і до сьогоднішнього дня вона не виходить за рамки дослідження італійських колоній у Криму. За межами історичних пошуків залишається межиріччя Бугу та Дніпра, відоме італійським мореплавцям і представлене на портоланах з XIV ст. Причина недостатньої вивченості вище зазначеної проблеми полягає в тому, що її дослідження спираються винятково на письмові джерела, без залучення нового археологічного та нумізматичного матеріалу.

У межах північнопричорноморського регіону протягом XV ст. стикались інтереси різних держав: Польщі, Великого князівства Литовського, Кримського ханства й Османської імперії. Також значною економічною силою поки що залишались італійські колонії з центром у Кафі. Крім великих міст-колоній, італійцям належала і мережа малих міст, фортець і замків, які відігравали стратегічну роль у збереженні італійського впливу в регіоні. У регіоні, який нас цікавить, на землях, які належали татарам, розташовувались два замки – Леріче-Ілліче, збудований братами Сенарега чи куплений ними у татар, місце розташування якого визначалося лише приблизно: «...il castello dicto Loxeh alla marina...», у гирлі Дніпра [13, с.479], та замок Спінола, який Ф.К. Брун локалізував на правому березі Дніпра, вище Херсона, поблизу с. Тягинка) [4, с.223].

Спробуємо узагальнити наявні на сьогодні картографічні, археологічні та письмові відомості про генуезький замок Леріче.

У картографічних і письмових докумен-

тах XIV-XV ст. замок Леріче згадується не-однорозово. Аналіз середньовічних карт, проведений болгарським дослідником Б. Димитровим, показує, що середньовічні картографи постійно розташовували у нижній течії Дніпра співзвучні назви. Частіше за все це егехе, рідше – elexe, ellexe, ellexo, lellexe, elese, ellese. Дніпро на картах XIV ст. позначають як flume d'lerexe, flumma d'ellexe, flum erexe, flum erese. У XV-XVI ст. ці назви у трансформованому вигляді з'являються знову: flume elexe, golfo di fonte Serexo, F. Lerexo, f.Lerexe [13, с.482].

Проте деякі позначки на середньовічних портоланах потребують додаткових роз'яснень. Так, на карті Анджеліно Далорто 1325-1330 рр. зазначено два надписи: flum egehe та egehe. Дві аналогічні позначки має карта Франческо та Марко Піцигані 1367 р.: flum erese та erese [13, с.483]. Це, власне говорить, про те, що італійські мореплавці у XIV ст. під однією назвою знали і ріку, і пристань. Наявність порту підтверджує й карта з анонімного атласу 1351 р. На ній, крім egehe, позначений Дніпро як flm Luxoni. Ф.К. Брун писав, що італійці називали Дніпро ім'ям міста, яке знаходилось у гирлі ріки, – flumen Ilcicis [3, с.78; 4, с.223].

Про значення пониззя Дніпра для мореплавства свідчить генуезький портолан 1296 р. Гирло ріки Егехе є важливою точкою при визначенні відстані від Лікостомо до місць у кримському напрямку та морської мілини Пересе (острів Березень – *О.Г.*) [8, с.213]. Острів Березань, а також Березанський лиман на середньовічних портоланах згадується під назвою Барбарексе [15, с.174].

На портоланах Дніпро-Бузький лиман зображувався як гирло ріки з двох, трьох чи більше рукавів. На атласі П'єтро Весконті

1313 р. та 1318 р. читаються тільки назви Дніпра – flume d'legexe, flumma та d'ellexe. Вони розміщені осторонь від гирла ріки, утвореного трьома рукавами. В атласі 1320 р. між західним і середнім рукавом можна прочитати інші назви – bouo та ellexo. Хоча топоніми, пов'язані з Бугом і Дніпром, судячи з усього, відносяться до місць причалювання. Порівняння карт дозволяє помітити поступове зміщення топоніма на схід: на атласах братів Піцигані 1367 р. та 1373 р. написи розміщуються вже між середнім і східним рукавами, у тому ж місці напис і на карті Чорного моря з атласу Джакомо ді Джирольді 1426 р. [13, с.483-484].

На картах XV-XVI ст. вказівки на р. Буг відсутні, проте часто зустрічаються назви P. de Vuо, Porto de bo, Porto Vo, Porto Vuо, P. de Vouо [18, с.42-43, 54]. Всі вони свідчать про існування гавані з такою назвою. Напис bouo незмінно залишався у дельті поблизу гавані, над якою раніше містилася назва ellexo.

М. Руссев та О. Мельников вважають, що збільшення топонімів у дельті Дніпра стало причиною розходження у графічній і словесній фіксації об'єктів на картах. Відсутність Бугу знаходить пояснення при співставленні традицій середньовічних картографів з реальним станом речей. Враховуючи, що навігаційні карти візуально відображали знайоме мореплавцям узбережжя, а також незнання ними віддалених від берега територій, такі уявлення могли виникнути тільки у результаті об'єднання в «єдину дельту» Дніпра з Бугом і Березанським лиманом. При цьому, спочатку мореплавцям був відомий лише один об'єкт під назвою Ellexe [13, с.484-485].

Отже, немає сумнівів, що вже починаючи з к. XIII ст. італійським лоцманам була добре відома стоянка під назвою Egexe. Поруч із дійсним гирлом Дніпра на картах повторюється топонім Ellexe. Болгарська дослідниця Е. Тодорова, посилаючись на Л.К. Секульського [14], припускає, що це назва гавані, яка, ймовірно, відповідає літописному Олешю [15, с.174]. Співзвучну тезу у своїй статті висунули С.Б. Буйських і М.М. Ієвлев [5].

Зарубіжні дослідники, які займаються проблемами історичної географії Чорного моря та його колонізації генуезцями факти-

чно повторюють висновки Ф. Бруна та локалізують замок Леріче у межах сучасного Цюрупінська (R.S. Lopez, M. Balard, D. Quirini-Poplawska, P. Stringa) [22, с.358]. Але сьогодні спеціалісти визнають: точне місце локалізації замка Леріче-Іліче невідоме, хоча є достатньо підстав для його локалізації на місці городища Дніпровське-2 (Очаківський р-н Миколаївської обл.) [13, с.479].

Цей багатошаровий пам'ятник був відкритий у 1848 р. на обриві у 2 км на південний захід від села Сари-Камиші (нині Дніпровське), а вперше оглянутий у 1862 р. Проте захоплення у XIX ст. античною спадщиною перешкоджало вивченню середньовічних пам'яток.

Лише у 1913 р. В. Гошкевич надав повну характеристику пам'ятника та провів топографічну зйомку. «Городище складається з двох неправильної форми частин, кожна з яких окремо обнесена валом. Ймовірно, обгородження зведені у різні часи, що підтверджується двома типами керамічних виробів, уламки яких зустрічаються на площі всього городища у великій кількості. Поруч із фрагментами грецького посуду дуже багато уламків посуду XIV-XV ст., вкритих поливою різного кольору. Вали городища розриті, ймовірно, з метою добування каменю...» [17, с.68-69].

У 1949 р. невеликі розкопки на території пам'ятника провела С.І. Капошина. У зведеному звіті Буго-Дніпровської експедиції за 1949-1950 рр. Л. Славін вказує, що з боку степу городище було обнесено двома валами висотою до 1 м. Східна частина за площею становила 2 га, а західна – 0,75 га. Розкопки та топографічні дослідження дозволили датувати укріплення XIV-XV ст., яке, за припущенням, належало татарам і туркам. На жаль, польова документація цих повоєнних розкопок втрачена.

У 70-80-х рр. XX ст. короточасні дослідження цієї пам'ятки тривали. Значні результати мали розкопки одного із загонів Ольвійської експедиції у 1982 р. (А. Бураков, С. Буйських). Роботи 1982 р. дозволили скласти план пам'ятника, який відображав сучасний його стан. Вдалось уточнити площу городища. Кераміка, знайдена на городищі (чотири миски і тарілки), віднесена до поліхромної кераміки візантійського кола

XIII-XIV ст., яка добре відома за знахідками на синхронних пам'ятниках Північного Причорномор'я, особливо Криму. За припущеннями учасників експедиції, кераміка виготовлена в одній майстерні та, можливо, навіть одним гончарем з Херсонеса [5; с.6].

Ще на плані В. Гошкевича обидві частини городища розташовувалися по лінії північ-південь з невеликим відхиленням на схід. Станом на 1982 р. було зафіксоване збільшення відхилення пам'ятки на схід. Тому більшу частину городища С. Буйських називав північно-східною, а меншу – південно-західною. Площі обох частин становили 1,75 га та 0,45 га відповідно.

У своєму щоденнику С. Буйських вказує на відсутність двох валів, наявність яких зафіксував Л. Славін, а також на помилку В. Гошкевича, який на своєму плані показав в'їзд на південно-західну частину городища з боку лиману. М. Руссев та О. Мельников прийшли до висновку, що кераміка з Дніпровського-2 родинна гончарній продукції Білгород-Дністровського XIV чи навіть XV ст. [13, с.489] В. Миц стверджує, що червоноглиняні полив'яні вироби походять з «кафінського кола» др. пол. XV ст. А.В. Бураков, на думку В. Мица, помилково датував полив'яний посуд XIII ст. і вважав, що він потрапив у Дніпро-Бузький лиман з Херсонеса, де, ймовірно, і вироблялись [10, с.240].

Нумізматичний матеріал також підтверджує припущення істориків та археологів про наявність «генуезької фортеці» на Дніпровському-2. На жаль, більшість знахідок з «посада», який не досліджувався, осіли у приватних колекціях. За припущенням М. Руссева, до початку XXI ст. тут знайдено від 200 до 400 середньовічних монет. З оглянутих 70-80 монет, 30-40 екз. становлять емісію кримських ханів, 15-20 – чеканку Кафи, кілька джучидських монет [13, с.490]. Наявність монет з кафінською чеканкою дає підстави говорити про зв'язок Леріче з Кримом.

У 2013 р. були здійснені кілька оглядів пам'ятки. Як вже зазначалося, пам'ятка складається з двох нерівних частин – «дитинця» (південно-західна частина) та «посаду» (північно-східна частина). Обидві частини мають сліди природних руйнацій і техно-

генних змін. Частина оборонних валів зруйнована природними зсувами ґрунту у бік Дніпро-Бузького лиману. Верхні шари пам'ятки порушені грабіжницькими роботами.

У результаті обстеження та проведення археологічних робіт на території пам'ятки восени 2012 р. було знайдено 4 срібні монети – три монети Золотої Орди й одна монета Трапезундської імперії. З трьох золотоординських монет дві належать хану Кічі-Мухамеду (834-847 р.х./1430-1444 рр.) (рис. 1. 1-1, 1-2, у каталозі Френа, № 312, табл. X № CCCLIX) [19, с.34] й одна – Саїд Ахмаду (848-863 р.х./1445-1459 рр.) (рис. 1. 1-3, каталог К. Хромова рис. 8.3.) [20, с.42]. Трапезундська монета карбована за імператора Іоанна IV (1429-1460 рр.) (рис. 1. 1-4, за О. Ретовським табл. 15) [21, с.184].

Письмові джерела доводять татарське походження замку. У 1381 р. власником названий такий собі Акбога, з яким генуезці уклали договір про експорт проса до Кафи. До нього з дорученням від комуни відправився Паоло дела Торре, який по дорозі був пограбований. Тоді ж з Леріче у Кафу прибув посланець з листами з Лікостомо. У 1386-1387 рр. у Кафі були присутні генуезці з Леріче. Найраніше відомості про Леріче містяться у масарії Кафи від 1374 р. У ній названий анонімний *consul de Illice* і кілька разів згадується місцевий житель *Nicolaus de Illice* [13, с.481-482; 11, с.49, 71, 89].

До початку осені 1440 р. кількома приватними особами були зведені укріплення у замку. Це були Лука Бальбі, Бруно Сальваїго та Сімоне ді Леванто. Скоро з Генуї до Кафи надійшов припис про купівлю Леріче у власність комуни. До травня 1441 р. від імені комуни замком управляв Джуліано ді Гвізальді. За кілька місяців центральний уряд заборонив приватним особам будувати, перебудовувати та зміцнювати за своєю ініціативою будь-яке поселення на Чорному морі. Не виключено, що винесення такого рішення пов'язано з історією про купівлю Леріче.

В Уставі 1449 р. для генуезьких колоній наявна стаття «Про те, що не можна будувати укріплень на Чорному морі». Під загрозою жорстких санкцій вона забороняла зводити укріплення без спеціального дозволу метрополії. Спробу незаконного будівницт-

ва у Леріче намагались припинити того ж року. Розпорядження уряду від 9 липня вимагало зупинити Джуліано ді Гвізальді та Грегоріо Торілья, які самовільно проводили будівництво. Офіційним представникам Генуї в Пері приписали, щоб всім співвітчизникам на Чорному моря заборонили сприяти здійсненню злочинних намірів і змусити порушників залишити замок. Ймовірно, це вдалося здійснити [16, с.752-753; 7, с.198; 2, с.28; 13, с.480-481].

У березні 1453 р. один із колишніх власників Бруно Сальваїго подав дожу Генуї скаргу. Ще у 1440 р. він викупив у Луки Бальбі 6 з 24 каратів (долей) власницьких прав на замок. Наступного, 1441 р. Бруно Сальваїго за наполяганням консула Кафи змушений був продати свою долю прав на Леріче комуні, проте вартістю нижче, ніж його купував. Протягом 12 років жодної сплати за передану комуні власність позивач не отримав. Це і змусило його подати скаргу до самого дожа, проте і до 1460 р. повну вартість своєї власності Бруно Сальваїго не отримав, хоча його позов і дійшов до губернатора французького короля, під владою якого тоді перебувала Генуя [2, с.21-22, 25-26; 13, с.479-480].

При вивченні історії замка Леріче-Ілліче у XV ст. необхідно враховувати кілька факторів, які впливали на його становище.

По-перше, з письмових джерел нам відомо, що у 50-ті рр. XV ст. навколо Леріче зіткнулись інтереси генуезців і білгородців.

У 1454-1455 рр. замком від імені Кафи управляли чотири брати Сенарега. Вони використовували укріплення для утримання полонених християн, викуплених у татар і яких відпускали тільки після великого викупу. Одного разу серед полонених у замку опинились 14 жителів Монкастро (суч. Білгород-Дністровський). Для порятунку білгородці, обурені сумою призначеного викупу, відправили загін у 60 осіб. Під видом рибалок вони пробрались до міста, підпалили замок, полонених звільнили.

Спроби братів Сенарега отримати компенсацію та повернути замок собі не вдалися. У той час, поки генуезці намагались знайти правду, білгородці за підтримки молдавського господаря Петра Арона (1452-1457 рр.) укріпили замок. 12 червня 1455 р. з Кафи

відправили галеру під командуванням Грігоріо де Аллегро для того, щоб повернути замок і на зворотному шляху доставити до міста продовольство. Проте експедиція Аллегро виявилась невдалою, а на початку вересня капітан повідомляв, що «замок укріплений від імені Петра воєводи та Монкастро, який не хоче його повертати» [10, с.244]. Таким чином, і власники замку, і комуна Кафи втратили його.

Республіка св. Георгія не пішла на загострення конфлікту і на початку 1458 р. наказала Кафі підтримувати дружні відносини з імператорами татар і Трапезунда, правителями Феодоро та правлячими колами Монкастро – *dominus sive communitas Mocastri* [13, с.480].

У сер. XV ст. для італійців замок відіграв стратегічну роль, оскільки став зв'язуючою ланкою з Подністров'ям і Подунав'ям. А в умовах захоплення Константинополя турками у 1453 р., коли позиції Генуї в Криму ослабли, і єдиною надією на поставки хліба у метрополію були з подністровського регіону.

По-друге, довгий час тривав конфлікт між ханами Золотої Орди. В кінці 1420-х – на початку 1430-х рр. спалахнув конфлікт між Улу-Мухамедом і Кічі-Мухамедом, до якого згодом приєднався і Саїд-Ахмад. У 1434-1436 рр. було встановлено короткочасний паритет цих ханів. Скоро Улу-Мухамед остаточно втратив контроль над степами Дніпра та Волги, оскільки був розбитий своїм суперником – Кічі-Мухамедом. Під владою останнього опинилась територія від Дніпра (включно з Кримом) до Яіка. Проте вже у 1439-1440 рр. Орда цього хана була охоплена усобицями. Західніше Дніпра встановив свою владу Саїд-Ахмад, який організував набіги на Литву. На поч. 40-х рр. XV ст. Кічі-Мухамед спробував утримати під своєю владою раніше завойовані території, проте це йому не вдалося. Скоро Кічі-Мухамеда остаточно витіснили за Волгу. У 1443 р. в Криму утворилось незалежне ханство, а у степах від Дністра до Дону до сер. 40-х рр. XV ст. міцно утвердилась Орда Саїд-Ахмада. Ще у 1434 р. Саїд-Ахмад встановив владу над генуезькими колоніями Криму [12, с.228-252].

По-третє, на поч. XV ст. посилення Молдавського князівства у Північно-Західному

Причорномор'ї пов'язано з появою Молдавського торгового шляху. Він ішов через Сучаву на Білгород і Кафу, задіяні були і гирла Буга та Дніпра. Так, замок Леріче з його пристанню цікавив не лише генуезців, а й молдавських правителів ще до подій 50-х рр. XV ст., пов'язаних із захопленням замку білгородцями.

По-четверте, зв'язки Трапезунда з Кримом були тісними та різними, що підтверджується нумізматичними знахідками трапезундських монет при розкопках, наприклад у Чембало, Судаку та Херсонесі [1; 9], проте варто відмітити, що мова йде про монети XIII-XIV ст. Також треба мати на увазі, що знахідки срібних трепезундських аспрів на півдні України зустрічаються не часто, особливо XV ст. Знахідка трапезундської монети у північно-західному Причорномор'ї підтверджує наявність торгових зв'язків не лише з Кримом, а й нашим регіоном, і ще раз свідчить про підвищення ролі замку як зв'язуючої ланки між Сходом і Заходом.

У своїй роботі С. Буйських також висуває припущення про зв'язок між Дніпровським-2 та Аджиголом-1 (Очаківський р-н Миколаївської обл.). За його словами, «можливо саме тут (на Дніпровському-2 – О.Г.) розташовувався невеликий гарнізон та адміністрація поселення Аджигол-1» [5, с.100]. Але питання про зв'язки двох археологічних пам'яток потребують додаткових досліджень. І Аджигол, і Дніпровське займали ключову позицію у зв'язках між Північним Причорномор'ям і Степовим Подніпров'ям. Район для поселення був обраний не випадково – у місці злиття Бузького та Дніпровського лиманів. Таке місцезнаходження давало можливість контролю над торговельними шляхами й, водночас, слугувало перевалочною базою для транзиту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеенко Н.А. Находки монет на территории генуезской крепости Чембало / Н.А. Алексеенко // Херсонесский сборник. Сборник науч. статей. Выпуск X. – Севастополь: Дизайн-студия «КАЛАМО», 1999. – С.371-378.
2. Барабанов О.Н. Судебное дело Бруно Сальвиано (Каффа, 1454 г.) Опыт историко-юридического исследования / О.Н. Барабанов // Причерноморье в средние века. – 1995. – Вып. 2. – С.20-36.
3. Брун Ф. Берег Черного моря между Днепром и Днестром, по морским картам XIV и XV столетий / Ф. Брун // Черноморье: Сборник исследований по исторической географии Южной России Ф. Бруна (1852-1877). – Одесса, 1879. – Ч. 1. – С.72-97.
4. Брун Ф. О поселениях итальянских в Газарии: Топографические и исторические заметки / Ф. Брун // Черноморье: Сборник исследований по исторической географии Южной России Ф. Бруна (1852-1877). – Одесса, 1879. – Ч. 1. – С.189-240.
5. Буйських С.Б. Про осіле населення понизь Дніпра та Південного Бугу у X-XIII ст. / С.Б. Буйських, М.М. Ієвлев // Археологія. – 1991. – № 4. – С.89-104.
6. Бураков А.В. Полив'яний посуд з городища Дніпровське-2 / А.В. Бураков // Археологія. – 1991. – № 4. – С.105-109.
7. Данилова Э.В. Кафа в начале второй половины XV века (по документам «Codices») / Э.В. Данилова // Феодальная Таврика. Материалы по истории и археологии Крыма. – К.: Наукова думка, 1974. – С.189-214.
8. Итальянская лоция Черного моря ок. 1296 г. // Коновалова И.Г., Перхавко В.Б. Древняя Русь и Нижнее Подунавье. – М.: Памятники исторической мысли, 2000. – С.212-214.
9. Молчанов А.А. Находки монет Трапезундской империи в Азове / А.А. Молчанов, Н.М. Фомичев // Историко-археологические исследования в г. Азове и на Нижнем Дону в 1998 году (тезисы докладов к семинару). – Азов, 1989. – С.65-69.
10. Мыц В.Л. Каффа и Феодоро в XV в. Контакты и конфликты / В.Л. Мыц. – Симферополь: Универсум, 2009. – 528 с.
11. Пономарев А.Л. Путеводитель по рукописи массарии Каффы 1374 г. / А.Л. Пономарев // Причерноморье в средние века. – 2005. – Вып. 6. – С.43-138.
12. Почекаев Р.Ю. Цари ордынские. Биографии ханов и правителей Золотой Орды. 2-е изд., исправленное и дополненное. – Санкт-Петербург: Евразия, 2012. – 464 с.
13. Руссев Н.Д. Тайна «каратов замка Илличе» / Н.Д. Руссев, О.Н. Мельников // Stratum plus. – 2003-2004. – № 6. – С.479-494.
14. Секульский А.Л. К локализации летописного Олешья / А.Л. Секульский // Советская археология. – 1980. – № 1. – С.64-73.
15. Тодорова Е. Северное побережье Черного моря в период позднего средневековья (Историко-географическое исследование) / Е. Тодорова // История СССР. – 1989. – № 1. – С.170-184.
16. Устав для генуезских колоний в Черном море / Вступ. ст., пер. и комм. В.Н. Юргевича // Записки Одесского общества истории и древностей. – Одесса, 1863. – Том пятый. – С.629-837.
17. Фабрициус И.В. Археологическая карта Причерноморья Украинской ССР / И.В. Фабрициус. – К.: Изд-во АН Украинской ССР, 1951. – 154 с.
18. Фоменко И.К. Номенклатура географических названий Причерноморья по морским картам XIII-XVII вв. / И.К. Фоменко // Причерноморье в средние века. – 2001. – Вып. 5. – С.40-107.
19. Френ Х.М. Монеты ханов Улуса Джучиева или Золотой Орды, с монетами разных Мухаммеданских династий / Х.М. Френ. – Санкт-Петербург, 1832.
20. Хромов К.К. Восточная нумизматика в

Украине / К.К. Хромов // Сборник публикаций. Часть I. Монеты Джучидов XIII-XV веков. – К., 2004. – 67 с.

21. Retowski O. Die münzen der Komnenen von Trapezunt. Mit 15 tafeln und 50 abbildungen /

O. Retowski. – Moscau: Synodal Buchdruckerei, 1910. – 207 p.

22. Stringa P. Genova e la Liguria nel Mediterraneo. Insediamenti e culture urbane / Paolo Stringa. – Genova: Sagep Editrice Genova, 1982. – 407 p.

Господаренко Оксана *Про генуезьку присутність на території Миколаївської області: історико-географічні й археологічні зауваження*

У статті автор на підставі нових археологічних досліджень та нумізматичних матеріалів розглядає тезу дослідників М. Руссева та О. Мельникова про можливість існування на території пам'ятника Дніпровське-2 генуезького замку Леріче.

Ключові слова: колонізація, генуезці, Північне Причорномор'я, Леріче, археологічні пам'ятки

Господаренко Оксана *О генуэзском присутствии на территории Николаевской области: историко-географические и археологические замечания*

В статье автор на основании новых археологических исследований и нумизматических материалов рассматривает тезис исследователей М. Руссева и А. Мельникова о возможности существования на территории памятника Днепровско-2 генуэзского замка Леричи.

Ключевые слова: колонизация, генуэзцы, Северное Причерноморье, Леричи, археологические памятники

Hospodarenko Oksana *Genoa presence on the territory of Mykolayiv region: historical, geographical and archaeological observations*

The author based on new archaeological and numismatic materials research examines the thesis of M. Russev and A. Melnikov of the possible existence in the territory of the monument to the Dniprov's'ke-2 Genoese castle Lerici.

Keywords: colonization, Genoese, Northern of Black Sea, Lerici, archaeological monuments

Рецензенти:

Кринко Є.Ф., д.і.н., професор

Смирнов І.О., к.і.н., доцент

Надійшла до редакції 09.07.2015 р.

Рисунок 1

